

RECENZE

Csukás Adam. Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú... Svazek 1. Praha: Společnost pro církevní právo, 2016, 168 s.

Keď sa mi do rúk dostala predstavovaná útlá knižka, domnievala som sa, že pôjde o klasickú iniciačnú vedeckú prácu na úrovni priemernej dizertačnej práce. Prvý dojem, vychádzajúci z mojej apriórne negatívnej predpojatosti voči takýmto typom prác sa však výrazne pozmenil po prečítaní si obsahu a po zamyslení sa nad zvolenou témou. Práca je vydaná v Českej republike ako prvý zväzok novozaloženej edície Spoločnosti pre cirkevné právo s názvom Knižnica cirkevného a konfesného práva. Uvedené dielo má ambíciu iste popri iných zámeroch prispievať k poznaniu cirkevného a konfesného práva v Čechách a na Slovensku, či v iných krajinách alebo právnych kultúrach. Dielo, ktoré vychádza z dvoch študentských prác autora, je členené na úvod a päť kapitol, ktoré uzatvára záverečné zhodnotenie.

Autor pochádzajúci zo slovenského prostredia si zvolil skutočne originálny právny inštitút uhorského konfesného i cirkevného práva – ložné (lat. *lecticale*, maď. *párber* či *ágybér*). Pre neznalých uvedeného inštitútu je vhodné na úvod pokúsiť sa o jeho definíciu, tak ako ju ja aj autor danej monografie chápeme. Ložné má stáročnú tradíciu v uhorskom obyčajovom práve, ktorého účelom bolo čiastočné hmotné zabezpečenie farára vidieckej katolíckej farnosti, respektíve duchovného vidieckeho evanjelického či reformovaného cirkevného zboru (výživa duchovných pastierov mestských farností a cirkevných zborov bola v dôsledku historického vývoja zaistovaná prevažne z iných zdrojov, pričom ložné sa v prostredí miest vyskytovalo len ojedinele.) Tieto cirkevné dávky sa poskytovali v naturáliách – typicky v dreve, sene, obilí či potravinách – a v manuálnej či poťahovej práci, spravidla na cirkevných poliach či v cirkevných lesoch.

Autor otvoril cestu k reinterpretácii uvedeného právneho inštitútu a k jeho znovuoživeniu nielen pre právnu históriu, ale aj pre súčasné, respektíve historicky podmienené trvalé problémy v konfesnom práve a *nota bene* v živo diskutovanom probléme financovania cirkvi a ich duchovných. Z úzkeho, reštriktívneho pohľadu historicky tradične prevažujúcej rímsko-katolíckej konfesie na Slovensku by sa uvedené dielo iste mohlo stať veľmi podnetným čítaním pre slovenských kánónistov. Česko-slovenského čitateľa môže zaujať predovšetkým piata kapitola o problémoch s jeho absolútnym nepochopením zo strany ústredných štátnych orgánov v prvých rokoch I. Československej republiky, či pre regionálnych historikov môže byť interesantná subtéma zrušenia totožného inštitútu uvedenej cirkevnej dávky pre grécko-katolíckych duchovných (najmä na východe Slovenska), originálne nazývanej koblina a rokokvína, v inkriminovanom a autorom sledovanom čase prvej republiky. V krátkosti načrtnutý okruh adresátov iste nie je konečný vo svojej enumeratívnej, naopak spolu s autorom verím, že práca nájde širšiu čitateľskú platformu.

Okrem primárneho cieľa znovuoživenia záujmu o ložné a podobné inštitúty kánónického či v širšom význame cirkevného, respektíve konfesného práva monografia konkrétne poskytuje krátky náčrt vývoja predmetného inštitútu. Autor zdôraznil tiež jeho spornosť v posledných obdobiach jeho existencie v uhorskom, respektíve československom práve platnom na Slovensku, čo poukazuje na veľmi živý a aj v praktickom právnom živote veľmi zaujímavý historickoprávny problém. V prvej kapitole sa autor vyjadril o jeho chápaní v neskorom novoveku na platforme útržkovitých predstáv uhorskej právnej vedy z prostredia nielen

katolíckej cirkvi, ale aj protestantských cirkví (evanjelickej a reformovanej). Poukázal v nej tiež na prvý a zásadný problém viazanosti protestantských veriacich voči katolíckym duchovným na vidieku pri sporoch o kogentnosť, respektíve fakultatívnosť platenia alebo odovzdávania ložného duchovným katolíckej cirkvi. Druhá kapitola je venovaná jednému zo zásadných problémov uhorskej právnej vedy v čase dualizmu: právnej povahe ložného. V zásade ide o spor dvoch právnych teórií: prvej (reprezentant *A. Timon*) prezentujúcej ložné ako verejnoprávnou cirkevnú dávku, ktorú možno postupne nahradiť štátnym príspevkom – kongruovým doplatkom na výživu duchovného (nielen katolíckej, ale aj ostatných uznaných cirkví v Uhorsku, respektíve prvej ČSR) a druhej (presadzovanej najmä *G. Kovátsom*), ktorá obhajovala jeho zásadne súkromnoprávnou povahu vecného bremena viazaného na konkrétnu nehnuteľnosť a jej vlastníka (povinných osôb a oprávneného duchovného danej katolíckej farnosti). Do sporu o jeho právnu povahu sa vložil aj najvyšší, uhorský všeobecný súd Kráľovskej Kúrie, ktorý v roku 1885 vydal šalamúnske rozhodnutie a priznal ložnému charakter súkromnoprávny aj verejnoprávny s prihliadnutím na právny dôvod jeho vzniku. Vo štvrtjej kapitole autor spoznávkovo exkurz do etymológie ložného a zdôraznil predovšetkým jeho synonymiu s prezentovaním príslušných lingvistických foriem a jazykových mutácií, viazaných na typické kalkovanie, užívané celkom bežne v počiatoch maďarskej aj slovenskej odbornej právnej terminológie (odvodenej neraz predovšetkým z latinčiny).

Piata nosná kapitola sa venuje novej (štáto)právnej situácii po vzniku I. ČSR a tematizuje hlavne nemalé problémy spojené s ložným, viaznuce v primárnom nepochopení ložného českými administratívno-právnymi orgánmi. Primárne sa teda v prvej republike nevyskytol pôvodný problém právnej povahy uvedeného inštitútu, o ktorý sa sporela dualistická uhorská právna veda, *ergo* v čase silnejúcich hlasov za jeho zrušenie (v kontexte prvej kongruovej úpravy v Uhorsku na základe zákonného čl. XIV/1898, respektíve XIII/1909 a samotnej reálnej praxe komplikovaného (ne)plnenia ložného v posledných rokoch uhorskej štátnosti na Slovensku). Pre prvú republiku a jej pražské ústredné štátne orgány sa ložné dostalo do polohy neželaného dedičstva uhorského právneho poriadku s jeho „obstarožnými a nemodernými“ právnymi konštrukciami a inštitútmi a s absolútnou neznalosťou relevantnej judikatúry či odborných komentárov uhorskej právnej vedy. Elementárna neznalosť vyplynula totiž aj z jedného prirodzeného dôvodu: jazykovej bariéry voči preferovanému úradnému a právne- mu jazyku dualistického Uhorska – maďarčine pre českých právnikov a úradníkov, ako aj absencie, či neduživosti slovenskej právnej vedy a tiež náležitej slovenskej právnej terminológie, ku ktorej sa pre silnejúcu maďarizáciu slovenská právnická aj laická obec nemohla bez zábran prirodzeným vývojom prepracovať (pozri štvrtú kapitolu *Exkurz: etymológia slova ložné*, s. 49–56). Na príklade ložného sa objavil i ďalší notorický problém tvorby (a aplikácie) československého právneho poriadku a prvorepublikovej právnej praxe stojacej na právnom dualizme – nepochopenia alebo nedostatočného ocenenia obyčajovej úpravy jednotlivých právnych inštitútov práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi či obzvlášť uhorskej právnej kultúry. Ipejúcej na historickoprávnej tradícii starodávnych právnych inštitútov a istej exkluzivite uhorskej úpravy, odvodzujúcej svoje korene niekedy ešte z doslovne stredovekých čias. V piatej kapitole sa teda zrealizovali najmä právne aj spoločensko-politické komplikácie pri aplikácii ložného v rokoch 1918–1938. V nej totiž ide o originálny náčrt reálnych komplikácií (aj keď torzovito zachytených vo vybraných archívnych fondoch) pri aplikácii, s ktorými sa československá prvorepubliková administratívna a súdna prax denne stretávala.

Daná piata kapitola nesie v sebe výraznú pridanú hodnotu výsledkov originálneho archívneho výskumu autora, ktorý sa nielenže popasoval s obligátnou literou zákona, ale predovšetkým vykonal náročný archívny výskum na pôde najmä Nitrianskeho diecézneho archívu a Štátneho archívu v Nitre, vo fonde Župného úradu v Nitre (posledná podkapitola 5.3 *Ložné*

v administratívnej praxi na západnom Slovensku). Konfrontoval svoje zistenia tiež s legislatívnymi návrhmi absolútne nevhodne formulovanej zákonnej úpravy zákona č. 290/1920 Zb. z. a. n., o zrušení koblíny a rokoviny. V uvedenej kapitole sa asi najviac potvrdila intencia zaujať aj neslovenského čitateľa, respektíve priamo percipientov z rôznych spoločenskovedných odborov za hranicami rieky Moravy.

Môžem jednoznačne pozitívne hodnotiť autorovo úsilie aj odvahu popasovať sa s náročným právnym inštitútom, ktorý je dnes už úplne obsolétym. Napriek tomu sa uvedené dielko o ložnom, ako o jednom z uhorských, plne funkčných inštitútov zabezpečujúcich hmotné zabezpečenie duchovného, na pozadí občasných hlasov istých kruhov, tendujúcich k odlúčeniu cirkvi od štátu, zdá byť viac než podnetným čítaním na premýšľanie o hľadaní (ne)tradičných právnych ciest. Oceňujem tiež autorov metodologický prístup pokusu o postihnutie právnohistorického pozadia právnej povahy ložného, a tiež pomenovania kľúčových právnych problémov a sporov na pozadí právnej vedy a praxe v podmienkach dvoch právnych poriadkov: uhorského a nadväzujúceho prvorepublikového. Autor sa vrátil vo vedeckom diskurze ku kľúčovému, kardinálnemu problému spornosti právnej povahy ložného – verejnoprávnej versus súkromnoprávnej, či k problematike súdnej príslušnosti rozhodovať spory o ložné, ako aj k iným s ložným spojeným problémom.

Autor okrem vyššie uvedeného tematizoval aj ďalšie kontroverzné problémy s ním viazané: školácky diletantské dlhoročné nechápanie tohto inštitútu v prvých rokoch Československej republiky v okruhu ústrednej pražskej vlády a jej orgánov, ktoré museli presviedčať a elementárne poučovať o právnej povahe a právnej praxi ložného najrôznejšie verejnoprávne slovenské orgány, slovenská právnická obec, vrátane vysokých cirkevných kruhov katolíckej cirkvi aj konkrétnych duchovných na Slovensku. Osobitná pozornosť je venovaná tiež vo viacerých smeroch kontroverznému a zbytočnému zákonu o zrušení rokoviny a koblíny, ktorý bol predovšetkým len teoretickou prípravou na jeho reálne zrušenie.

Negatívne musím zhodnotiť nekonceptnosť rozvinutia jednotlivých tém, čo platí aj pre záverečné zhodnotenie. Vlastne sa v každej kapitole daná (sub)téma len naznačila, prípadne nie dostatočne rozvinula. Autor navyše početné citácie z prameňov ani vizuálne neodlíšil kurzívnym (či iným) typom písma. Treba si asi *pro futuro* zvoliť dobrého odborného redaktora a spoľahnúť sa na jeho zrutinizované redaktorské oko, ktoré zachytí uvedené redakčné aj stylistické lapsusy.

Záverom podčiarkujem nasledovné: autor poukazuje výberom aj spracovaním predmetu skúmania – ložného na interesantný uhorský právny inštitút v počiatkoch jeho novodobého chápania a ukotvenia v novodobom práve (tzn. v celom dlhom 19. storočí) s jeho presahom do obdobia prvej Československej republiky. Je to o to potešujúcejšie na Slovensku, keďže sa k nemu totiž za posledných približne 70 rokov od jeho definitívneho zrušenia komunistami po roku 1948 (zákonom č. 218/1949 Zb.) nikto z právnohistorickej, respektíve cirkevnoprávnej vedy nevyjadroval. Zrejme nebol na to dôvod? Predmetné dielo preto uvádza do dnešného odborného diskurzu uvedený inštitút cirkevného práva a vyplňa medzery právnohistorických hiátov, ktorých sa v 20. storočí akosi podozrivo veľa (!) naakumulovalo.

Adriana Švecová*

* Doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: adriana.svecova@truni.sk.